

A. K.

Rozwój i stan aktualny nauk społecznych na Węgrzech : (według artykułu prof. A. Szalai)

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 644-646

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROZWÓJ I STAN AKTUALNY NAUK SPOŁECZNYCH NA WĘGRZECH

(Według artykułu prof. A. Szalai)

Zainteresowanie socjologią obudziło się w naukowych kołach węgierskich w 90-tych latach ubiegłego stulecia. Początkowo miało ono źródło w kręgach prawników i teoretyków państwa. Następnie udzieliło się szerszym warstwom społecznym oraz elicie robotniczej.

W r. 1901 założone zostało na Węgrzech Towarzystwo Socjologiczne. Różnice poglądów polityczno-społecznych jego członków doprowadziły w r. 1906 do rozłamów Towarzystwa i ustąpienia części członków reprezentujących konserwatywne i liberalne stanowisko. Poczynając od tego okresu kierunek radykalny i postępowy zapanował w Towarzystwie, którego wieloletnim prezesem był psycholog i filozof prawa, Juliusz Pikler.

Szczególnie żywą działalność prowadziło węgierskie Towarzystwo Socjologiczne w czasie rewolucji z r. 1918/19 oraz w poprzedzającym ją okresie. Było ono podówczas połączone ścisłą współpracą z postępowym Klubem Galileusza. W latach 1900—1920 Towarzystwo wydawało czasopismo noszące nazwę „Dwudzieste Stulecie”, które ułatwiało kontakt socjologii węgierskiej z ruchem europejskim w dziedzinie nauk społecznych. Jednocześnie Towarzystwo prowadziło żywą działalność wydawniczą; z tego okresu pochodzi większość pozycji socjologicznej i polityczno-społecznej literatury XIX wieku, jakie przyswojone zostały literaturze węgierskiej. Tłumaczono w tym okresie dzieła Spencera, Giddingsa, Warda, Ratzenhofera, Westermarcka, Kropotkina, Kautsky'ego, Lorii i Webba. Zadaniom popularyzatorskim służyły wydawnictwa broszurowe poświęcone aktualnym zagadnieniom społecznym. Wolna Szkoła Nauk Społecznych prowadzona przez Towarzystwo szerzyła poprzez odczyty i dyskusje wiedzę socjologiczną wśród postępowej inteligencji i działaczy robotniczych.

Niedługi okres zwycięstwa rewolucji był na Węgrzech okresem żywego zainteresowania dla nauk społecznych. Nauki te nie tylko rozwijały się podówczas w szkołach wyższych, lecz wprowadzone zostały również do programu szkół średnich. Wszyscy niemal czołowi przywódcy intelektualni ruchu postępowego wyszli z kół związanych z Towarzystwem Socjologicznym. Akademska działalność na polu socjologii znajdowała podniecie w ogólnym zainteresowaniu problemami społecznymi.

Okres reakcji antyrewolucyjnej zahamował rozwój nauk społecznych na Węgrzech. Wielu wybitnych uczonych opuściło wówczas kraj, by za granicą kontynuować lub rozpocząć karierę naukową. Do Stanów Zjednoczonych przenieśli się wówczas profesorowie Oskar Jaszi i Karol Polanyi, Karol Mannheim wyjechał do Niemiec, Eugeniusz Wurga do Rosji Sowieckiej. Towarzystwo Socjologiczne skurczyło się i ograniczyło zakres swej działalności. Z programu szkół średnich i uniwersytetów węgierskich w okresie międzywojennym wyrugowana została nazwa socjologii. Jedynie na uniwersytecie w Budapeszcie

reprezentowana była socjologia na katedrze nadzwyczajnej przy wydziale filozoficznym.

Oprócz czasopisma „Nasze Stulecie” stanowiącego uszczuploną kontynuację „Dwudziestego Stulecia” wychodziło w tym czasie pismo „Nauka o Społeczeństwie”, którego współpracownicy reprezentowali głównie prawicową i konserwatywną orientację społeczno-polityczną.

Zainteresowanie problematyką socjologiczną osłabło na uniwersytetach, lecz przetrwało wśród szerokich kół intelektualistów węgierskich. Świadectwem tego zainteresowania były m. in. badania wsi węgierskiej podjęte w latach trzydziestych przez grupę młodych literatów i publicystów. Badania te mające źródło w dążnościach reformatorskich i nie kierowane zasadniczo celami teoretyczno-poznawczymi posiadały jednak charakter studiów socjologicznych.

Społeczno-polityczne przemiany ostatnich lat powojennych spowodowały odrodzenie nauk społecznych na Węgrzech. Wzmoczone zainteresowanie teorią marksistowską przyczyniło się do organizacji licznych kursów popularyzujących wiedzę o społeczeństwie. Liczni przedstawiciele społecznej myśli marksistowskiej powrócili z emigracji i rozpoczęli publikację przygotowanych w ubiegłym okresie prac. Ożywił się znowu ruch socjologiczny. Towarzystwo Socjologiczne podjęło na nowo swą działalność: wznowione również zostało wydawanie czasopisma „Dwudzieste Stulecie”, które przywróciło wprawdzie dawny tytuł, nie odzyskało jednak poprzedniego znaczenia i popularności.

Uniwersytety i szkoły wyższe stały się znów terenem naukowej i pedagogicznej działalności socjologicznej. Brak wykwalifikowanych sił wykładowych nie pozwolił wprawdzie ustanowić na wszystkich wyższych uczelniach katedr socjologii. Poza uniwersytetem w Budapeszcie we wszystkich innych uniwersytetach wykłady z socjologii prowadzą jako poboczne profesorowie prawa, ekonomii lub filozofii. Jedynie Budapeszt posiada zwyczajną katedrę socjologii zajmowaną przez prof. Aleksandra Szalai. Instytut Socjologiczny związany z tą katedrą stanowi główny ośrodek studiów socjologicznych na Węgrzech. Organizacja tego Instytutu dokonywała się w ciężkim dla nauki węgierskiej okresie odbudowy, w pierwszych latach powojennych. Szybki jego rozwój został umożliwiony dzięki ofiarności młodzieży akademickiej współpracującej w odbudowie. Najdotkliwsze braki w dziedzinie wyposażenia biblioteki oraz podręczników i pomocy naukowych zostały już w części zaspokojone. Księgozbiór Instytutu liczy obecnie 3000 pozycji. Główna trudność, na jaką napotyka praca Instytutu, wynika z niedostatku wykwalifikowanych sił naukowych, toteż działalność pedagogiczna idzie przede wszystkim w kierunku wykształcenia nowego zastępu pracowników naukowych. O żywości zainteresowania socjologią młodzieży akademickiej świadczy fakt, że w roku akademickim 1947/48 liczba studentów zapisanych na wszystkie seminaria socjologiczne i proseminaria łącznie sięga 1400 osób. Obok normalnych zajęć seminaryjnych i wykładów Instytut rozpoczął w semestrze letnim w 1947 r. terenowe prace badawcze. Badaniami o charakterze monograficznym objęte zostały zakłady przemysłowe Budapesztu. Celem badań jest skonstruowanie obrazu życia, sytuacji i postaw

robotniczej ludności miasta w obliczu przemian społecznych ostatniej doby. Nowe zadania socjologii oraz nowe możliwości wyzyskania socjologicznych kwalifikacji wiążą się z wprowadzeniem elementów nauczania socjologicznego do programu dwóch najwyższych klas szkół średnich na Węgrzech. Wykształcenie socjologiczne w węższym zakresie obowiązuje również wszystkich kandydatów na nauczycieli. Stąd też zapotrzebowanie na wykładowców-socjologów występuje zarówno na poziomie szkolnictwa akademickiego jak i średniego.

A. K.

PROFESOR TORGNY T. SEGERSTEDT I SOCJOLOGIA W SZWECJI

Pierwszym szwedzkim profesorem socjologii jest T. Segerstedt. Urodzony w roku 1908 został on profesorem filozofii praktycznej w Upsali w wieku lat 30. Następnie po oficjalnym ustanowieniu na tym uniwersytecie pierwszej katedry socjologii został mianowany jej profesorem. Socjologia, która aż dotąd rozwijała się wyłącznie w ramach innych dziedzin nauki, jak filozofia praktyczna, ekonomia polityczna i etnografia, zyskała w końcu i w Szwecji oficjalne uznanie. Jednocześnie z katedrą socjologii został zorganizowany w Upsali także Instytut Socjologiczny.

Profesor Segerstedt doszedł do studiów socjologicznych poprzez filozofię i psychologię społeczną. Jego pierwszą większą pracą „Value and Reality in Bradley's Philosophy” (Lund. 1934) poprzedziło małe studium „Demokrati och Diktatur”. (Sztokholm. 1933. Demokracja i dyktatura). Już w tym małym studium o charakterze eseju, które było widocznie wywołane nazistowskim przewrotem w Niemczech, Segerstedt opowiada się wyraźnie za demokracją, która według niego jedynie jest w stanie zrealizować idee Francuskiej Rewolucji.

W „Verklighet och värde” (Lund. 1938. Rzeczywistość i wartość) zajmuje się autor przede wszystkim noetyką wartości. Socjologa interesuje w szczególności socjologiczne stanowisko Segerstedta w tym względzie. Wartość jest jego zdaniem zawsze społecznie określona, wyrasta z „gruppens samkänsla”, to jest ze społecznego poczucia grupy.

„Demokratiens problem” (Sztokholm. 1939. Problem demokracji), stanowi znowu wyznaczenie wiary w życiową zdolność demokracji. Rozprawiając się z różnorodnym pojmowaniem społeczeństwa i jego rozwoju zajmuje się Segerstedt także krytyką dzisiejszego społeczeństwa zachodnio-europejskiego. Liberalizm według niego trzeba zastąpić przez kooperację, co jest możliwe jedynie w ramach demokratycznego ustroju, bowiem warunkiem kooperacji jest dobrowolaść. Pod wpływem hegemonii maszyn człowiek stał się obcy samemu sobie i oderwał się od grup pierwotnych mówiąc językiem Cooleya. Radość pracy i bezpieczeństwo zostanie mu przywrócone wtedy jedynie, gdy człowiek na nowo wytworzy wokół siebie to podłoże uczuciowe, które jest właściwe dla grup pierwotnych. Segerstedt zwraca tu zatem uwagę na specyficzność dzisiejszego życia — podobnie jak wielu innych obserwatorów współczesnego kryzysu. Nas jednak zajmuje głównie sposób pojmowania przez Segerstedta społeczeń-